

Scurte note cu privire la cenzura din Țara Românească: Două episoade din biografia lui Constantin N. Brăiloiu (1849-1850, 1858)

Vlad, Laurențiu

Veröffentlichungsversion / Published Version

Zeitschriftenartikel / journal article

Empfohlene Zitierung / Suggested Citation:

Vlad, L. (2002). Scurte note cu privire la cenzura din Țara Românească: Două episoade din biografia lui Constantin N. Brăiloiu (1849-1850, 1858). *Annals of the University of Bucharest / Political science series*, 4, 33-42. <https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:0168-ssoar-381035>

Nutzungsbedingungen:

Dieser Text wird unter einer CC BY-NC-ND Lizenz (Namensnennung-Nicht-kommerziell-Keine Bearbeitung) zur Verfügung gestellt. Nähere Auskünfte zu den CC-Lizenzen finden Sie hier:

<https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/deed.de>

Terms of use:

This document is made available under a CC BY-NC-ND Licence (Attribution-Non Commercial-NoDerivatives). For more information see:

<https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0>

**SCURTE NOTE CU PRIVIRE LA CENZURA DIN
ȚARA ROMÂNEASCĂ.
DOUĂ EPISOADE DIN BIOGRAFIA LUI
CONSTANTIN N. BRĂILOIU (1849-1850, 1858)**

LAURENȚIU VLAD

1. Despre instituția cenzurii în Țara Românească (1833-1862)

În istoriografia română, studiul asupra instituției cenzurii a fost inițiat cu aproape o sută de ani în urmă. Nu este locul acum să facem un inventar complet al acestor demersuri, astfel că ne vom mulțumi doar cu o seamă de exemplificări.

În primul rând, amintim consistentul studiu al lui Radu Rosetti, dedicat instituției cenzoriale, precum și legislației de profil din Moldova anilor 1830-1860, demers publicat de autor în primul deceniu al veacului trecut în *Analele Academiei Române* (2, 29, 7-9, 1906-1907, pp. 297-531; 2, 30, 1, 1907, pp. 1-109).

În perioada ce a urmat, interesul pentru subiect a fost relativ scăzut; totuși, în special după 1960, s-au înregistrat câteva intervenții, precis contextualizate din punct de vedere al conținutului lor, dintre care amintim pe cele ale lui Ioan Massof (*Teatrul românesc. Privire istorică*, 1, Editura pentru Literatură, București, 1961) ori Cornelia Papacostea Danielopolu și Lidia Demeny (*Carte și tipar în societatea românească și sud-est europeană, secolele XVII-XIX*, Editura Eminescu, București, 1985) etc.

După 1990, în istoriografia română au apărut numeroase studii referitoare la funcționarea instituțiilor cenzoriale autohtone, la destinele unor tipărituri, opere literare sau cinematografice ori la deciziile unor actori politici implicați, multe dintre aceste studii concretizându-se în volume de sine stătătoare. Ne referim aici la sintezele lui Marian Petcu (*Puterea și cultura. O istorie a cenzurii*, Editura Polirom, Iași-București, 1999) sau Adrian Marino (*Cenzura în România. Schiță istorică introductivă*, Editura Aius, Craiova, 2000), precum și la cercetările fie punctuale, fie dedicate unei perioade istorice mai largi, pe care le datorăm lui Ionuț Costea, István Király, Doru Radoslav (*Fond secret. Fond "S" special. Contribuții la istoria fondurilor secrete de bibliotecă din România. Studiu de caz: Biblioteca Centrală Universitară "Lucian Blaga" din Cluj-Napoca*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1995), Bogdan Ficeac (*Cenzura comunistă și formarea „omului nou”*, Editura Nemira, București, 1999), Lidia Vianu

(*Censorship in Romania*, Central European University Press, Budapest, 1999), Marin Radu Mocanu (*Cenzura comunistă – documente*, Editura Albatros, București, 2001) etc.

Însă, pentru perioada la care ne referim în articolul nostru, precum și în ceea ce privește Țara Românească¹, nu putem inventoria decât scurtele note din volumele evocate mai sus, semnate de Adrian Marino² și Marian Petcu³, cărora le adăugăm alte câteva detalii sugerate într-o seamă de contribuții punctuale ale lui Ion Colan (“Documente privitoare la cenzura în Muntenia, 1822-1823”, în *Arhivele Olteniei*, 8, 41-42, 1929, pp. 67-68) ori Corneliu Dima-Drăgan („Cenzura în Țara Românească după revoluția de la 1848”, în *Studia et Acta Musei Nicolae Bălcescu*, 1969, pp. 291-300).

În Țara Românească, regulamentul cenzorial intra în vigoare în 1833, prin publicarea sa în *Buletinul Oficial* (II, supliment extraordinar, 1, pp. 21-23), sub semnătura lui Barbu Știrbei, Secretarul de Stat din acea vreme. De altfel, Secretariatul de Stat devenea instituția sub oblăduirea căreia și-au desfășurat activitatea, în cadrul unei secțiuni speciale, Nicolae Picolu, Simeon Marcovici, Georges Hill ori A. Andronic, cenzorii oficiali ai scrierilor în limbile română, franceză sau germană⁴. În fapt, regulamentul, care avea 15 articole, stabilea o serie de măsuri de control preventiv al tipăririi, comercializării și circulației cărților sau a altor înscrisuri, legiuitorul stăruind și asupra activității vămilor în acest din urmă caz. Era conturată totodată și instituția depozitului legal. Desigur, se precizau și o serie de măsuri represive post-factum în cazul în care controlul preventiv nu funcționase.

¹ ADRIAN MARINO, *Cenzura în România. Schiță istorică introductivă*, Editura Aius, Craiova, 2000, pp. 30-33, 35-36, 40-41, 44-48. O seamă de detalii au fost prezentate de Adrian Marino și într-o serie de intervenții din *Sfera Politicii* (1997), *Observatorul Cultural* (2002) ori în textul publicat în *Censorship. An International Encyclopedia*, Derek Jones (ed.), III, Fitzroy Deaborn Publishers, London-Chicago, 2000.

² MARIAN PETCU, *Puterea și cultura. O istorie a cenzurii*, Editura Polirom, Iași-București, 1999, pp. 89-91, 93, 104, 112-116.

³ Mai multe intervenții pe tema cenzurii se referă la Moldova; vezi, spre exemplu, studiile lui VASILE CRISTIAN, „O pagină din istoria cenzurii ieșene – editarea *Manualului de Istoria Moldovei* al lui Ion Albineț”, în *Cercetări Istorice*, 17, 2, 1998, pp. 373-383; MIHAI COJOCARIU, „Primul proces de presă din Moldova: Mihail Kogălniceanu împotriva lui Dimitrie Danu”, în *Revista de Istorie Socială*, IV-VII, 1999-2002, pp. 52-71; ALEXANDRINA IONIȚĂ, „Sistemul cenzurii în Moldova și impactul său asupra importului de carte franceză în perioada regulamentară”, în G. Bădărău, G. Clivetti, M. Cojocariu (editori), *Istoria – o meditație asupra trecutului. Profesorului Vasile Cristian la a 65-a aniversare*, Iași, 2001, pp. 205-223; MIHAI RĂZVAN UNGUREANU, „Deslușiri bibliografice privind primul cenzor al cărții evreiești din Moldova regulamentară: Mihai Vitlimescu”, în *Revista de Istorie Socială*, IV-VII, 1999-2002, pp. 72-115 etc.

⁴ *Bibliografia analitică a periodicelor românești, 1790-1850*, I, partea a II-a, Editura Academiei RSR, București, 1966, p. 535.

În vara anului 1848, guvernul provizoriu desființa cenzura, numai că măsura a fost în vigoare doar până în toamnă, când autoritățile de ocupație au anulat orice act revoluționar. În aprilie-mai 1849, se reconstitua mai vechiul regulament din 1833, mult mai detaliat și mai diversificat, care cuprindea 50 de articole împărțite pe cinci secțiuni, cu referire specială la controlul tipăriturilor, al circulației acestora, al atribuțiilor vămii centrale și ale diverselor servicii din cadrul Secretariatului de Stat (*Buletin Ofițial al Prințipatului Țării Românești*, 41, 30 aprilie 1849, pp. 161-164 și supliment, 2 mai 1849, pp. 1-3).

Principiile acestui regulament au rămas în vigoare până la adoptarea în 1862 a legii presei, autoritățile de la București invocând bunăoară, la sfârșitul anilor '50 ai veacului al XIX-lea, o versiune abreviată, cu numai opt articole, care se referea la strict la publicațiile periodice (*Anunțatorul Român*, 100, 20 decembrie 1858).

2. O biografie a lui Constantin N. Brăiloiu (1809-1889)

Constantin N. Brăiloiu s-a născut la Craiova în ziua a treia a lui octombrie 1809 sau 1810 (nu este un consens printre cercetători cu privire la acest fapt)⁵. Era fiul cel mare al lui Nicolae Brăiloiu și al Zoei ori Zincăi Vlădăianu sau Vlădoianu (1793-1871), în a căror familie mai veniseră pe lume alți cinci copii: George (răpus de o moarte timpurie), Ioan, Casia (căsătorită Rosetti), Cleopatra (soția lui Grigore Racoviță) și Maria (Faca)⁶. Nicolae, fiul lui Iordache Zătreanu și al Marghioalei Brăiloiu, fusese adoptat de logofătul Dumitrache Brăiloiu pe la 1788. Despre Brăiloi, Vlădăieni și Zătreni genealogii susțin că sunt vechi familii de boieri olteni, ale căror urme au fost regăsite prin vremurile tulburi ale veacului al XVIII-lea.

Constantin N. Brăiloiu a fost căsătorit în două rânduri; întâi cu Coralia Ghica-Brigadier, iar apoi cu Ecaterina (Catinca) Haği Moscu, care i-a dăruit trei fete și trei băieți⁷. Pe lângă Maria (1846-1927), căsătorită cu Anton Berindei, Constantin și Catinca Brăiloiu au mai avut două fete, pe Olga (1853-1938), soția arhitectului Gheorghe Duca, respectiv pe Zoe, ce a avut trei soți: pe Gh.A. Florescu, pe Gheorghe Costa-Foru și, în fine, pe I. Lenș. Familia Brăiloiu a mai

⁵ Câteva date istoriografice în acest sens, în articolul nostru „Din corespondența soților Brăiloiu (1847, 1861)”, în *Sud-Estul și Contextul European. Buletin al Institutului de Studii Sud-Est Europene al Academiei Române*, coordonator: PAUL H. STAHL, volum îngrijit de Ligia Livadă-Cadeschi și Laurențiu Vlad, XI, 2001-2002, pp. 83-98 / p. 83. Tot aici și o seamă de detalii biografice mai extinse (pp. 83-90).

⁶ Detaliile genealogice au fost preluate din OCTAV GEORGE LECCA, *Familiile boierești române*, ediție de Alexandru Condeescu, Libra – Muzeul Literaturii Române, București, f.a., pp. 136-137, 141 și MIHAI SORIN RĂDULESCU, „Les ancetres de Constantin Brăiloiu”, în *Sociétés Européennes*, 11, sous la rédaction de Paul H. Stahl, Paris-Bucarest, 1995, pp. 11-25 / (pp. 13-15, 20) sau *Elita liberală românească (1866-1900)*, Editura All, București, pp. 46-54 / (p. 47).

⁷ Detaliile genealogice au fost preluate din OCTAV GEORGE LECCA, *op. cit.*, p. 141 și MIHAI SORIN RĂDULESCU, „Les ancetres de Constantin Brăiloiu”, pp. 11, 25.

avut trei băieți, pe Constantin (1849-1881), pe Alexandru (1851-1929), soțul Mariei Boerescu și pe Nicolae (1855-1911), căsătorit cu Maria Lahovari (părinții folcloristului Constantin Brăiloiu).

Din 1822, Constantin C. Brăiloiu a frecventat școlile Sibiului, Genevei și Parisului⁸, pentru ca, în 1832, să-l aflăm supranumerar la Secretariatul Statului⁹. Astfel, în anii '30-'50 ai veacului al XIX-lea, a mai deținut funcțiile de procuror la secția criminală a Curții Judiciare (1837), la cea de Apel (1841, 1842), pentru ca, în fine, să fie și membru al Curții Apelative Criminalicești (1853); în 1855 a revenit la Secretariatul Statului ca asesor, pentru ca în 1856 să fie numit în Comisia pentru dezrobirea țiganilor, iar apoi membru al Înaltei Curți de Justiție și președinte al Curții Comerciale, demnitate pe care a deținut-o efectiv în 1859¹⁰.

În 1838 și între 1841-1843, Constantin N. Brăiloiu se regăsea printre profesorii Colegiului „Sfântul Sava”, fiind titular la „drept criminalicesc”, iar apoi la procedură judecătorească civilă și comercială; cinci ani mai târziu, după consumarea evenimentelor din vara anului 1848, devenea director al Eforiei Școalelor¹¹. În aceeași perioadă el a cunoscut și o ascensiune considerabilă din punctul de vedere al rangului ocupat în ierarhia boierilor valahi. Astfel, *Arhondologiile* vremii l-au înregistrat pe rând ca pitar (1841), serdar (1842), paharnic (1847), clucer (1850) și, în cele din urmă, agă (1855); așadar, conform nomenclatorului, el a urcat de la rangul al IX-lea în ierarhie până la cel de-al V-lea¹².

Din 1859 se dedică politicii militante. S-a dovedit a fi, pe de o parte, un jurnalist incisiv (mărturie în acest sens stau colaborările sale din *Conservatorul Progresist*, *Unirea*, *Desbaterile*, *Timpul* etc.), iar pe de altă parte, unul dintre deputații, senatorii ori miniștrii conservatori cei mai activi ai României acelor

⁸ Vezi, spre exemplu, NICOLAE IORGA, „Contribuții la istoria învățământului românesc în țară și străinătate (1780-1830)”, în *Analele Academiei Române. Memoriile Secțiunii Literare*, II, XXIX, 1906-1907, pp. 33-58 / (pp. 46-48). De asemenea, vezi *Documente privitoare la istoria românilor*, culese de EUDOXIU DE HURMUZAKI, adunate, adnotate și publicate de NECULAI IORGA, X, București, 1897, pp. 621-623, precum și POMPILIU ELIADE, „Din arhivele Sorbonei”, în *Viața Nouă*, I, 10, 15 iunie 1905, pp. 223-232 / (p. 226) sau „Din arhivele Școlii de Drept de la Paris”, în *Viața Nouă*, I, 16, 15 septembrie 1905, pp. 365-380 / (p. 371) etc.

⁹ DIMITRIE ROSETTI, *Dicționarul contimpuranilor*, Editura lito-tipografică „Populara”, București, 1898, pp. 34-35 / (p. 34).

¹⁰ În *Ibidem* se vorbește de o primă numire în funcția de procuror în 30 decembrie 1834. *Almanac Curții Statului și a Prințipatului Valahiei pentru 1837*, Valbaum și Veise, București, f.a., f. 9v.; *Almanahu Statului din Prințipatul a toată Țara Românească pe anul 1841*, Zaharia Carcalechi și Fiul, București, 1841, p. 100; *Almanah al Statului pentru anul 1842*, Zaharia Carcalechi și Fiul, București, 1842, p. 105; *Almanah al Statului pă anul 1853*, Zaharia Carcalechi, Tipograful Statului, București, 1853, p. 105.

¹¹ Vezi, spre exemplu, *Almanahu Statului din Prințipatul a toată Țara Românească pe anul 1841*, p. 133; *Almanah al Statului pentru anul 1842*, p. 148; V.A. URECHIA, *Istoria școlilor de la 1800 la 1864*, II, Imprimeria Statului, București, 1892, pp. 35, 211, 301, 353-354, 356-358 (III, pp. 14-18, 22) etc.

¹² PAUL CERNOVODEANU, IRINA GAVRILĂ, *Arhondologiile Țării Românești de la 1837*, Muzeul Brăilei – Editura Istros, Brăila, 2002, pp. 20, 64.

ani. Astfel, a fost ales deputat de Gorj în Adunarea Electivă și apoi în cea legislativă a Țării Românești (1859, 1861), pentru ca mai apoi să fie desemnat de Cameră în Comisia Centrală de la Focșani (1859-1861)¹³. A fost Secretar de Stat (1858-1859), deținând și portofoliul Justiției în două rânduri în guvernele Barbu Catargiu (aprilie-mai 1861, ianuarie-iunie 1862). De asemenea, a luat parte la dezbaterile Adunării Legislative a Principatelor Unite (1862-1864)¹⁴. În 1866 era trimis în Constituanta de alegătorii orașului Târgu Jiu, participând la dezbaterile din Cameră în 1873-1874; a fost reales deputat în 1875, ca reprezentant al județului Gorj, îndeplinind de-a lungul timpului și mandatele de senator de Dolj (1866, 1868), respectiv de Craiova (1869)¹⁵.

În 1889, Constantin N. Brăiloiu se stingea din viață la București, în a nouăsprezecea zi a lui iunie, iar de atunci, odihnește la Cimitirul Bellu, acolo unde i s-a alăturat în 1904, iubita și iubitoarea lui soție, Catinca.

3. Constantin N. Brăiloiu și cenzura (1849-1850, 1858)

Cum intenția noastră de perspectivă este aceea de a contura o biografie cât mai detaliată a lui Constantin N. Brăiloiu, suntem în mod evident interesați de orice episod din cariera liderului politic conservator. Cu această ocazie, stăruim asupra a două momente din biografia lui Constantin N. Brăiloiu, când s-a găsit implicat în activitatea cenzorială, întâi în calitate de Director al Eforiei Școalelor, iar apoi de Secretar al Statului.

După evenimentele din vara anului 1848, când a traversat cu discreție apele tulburi ale revoluției și a avut de înfruntat pierderea tatălui său, care se stinsese din viață în 13 august, Constantin N. Brăiloiu ajungea Director al reînființatei Eforii a Școalelor sub Căimăcămia lui Constantin Cantacuzino, urmându-i în funcție lui Petrache Poenaru. În această calitate, el semna, în

¹³ *Protocoloalele ședințelor Adunării Legislative a Țării Românești (1860)*, I, Typographia Statului, București, 1861, p. 28; *Unirea*, III, 13, 4 aprilie 1861, p. 50; *Acte și documente relative la istoria renascerii României*, VIII, publicate de Dimitrie A. Sturdza și J.J. Skupiewski, 1900, pp. 95-96, 108-113, 505.

¹⁴ *Protocoloalele ședințelor Adunării Legislative (1862-1863)*, *passim*; *Dezbaterile Adunării Legislative a României, 1863-1864*, Imprimeria Statului, București, 1864, *passim*; DAN BERINDEI, „Guvernele lui Alexandru Ioan Cuza (1859-1862). Liste de miniștri”, în *Revista Arhivelor*, II, 1, 1959, pp. 147-163 / (pp. 156, 158).

¹⁵ Rezultatele alegerilor din perioada 1866-1900 în *Monitorul Oficial*; apud MIHAI SORIN RĂDULESCU, *Elita liberală românească (1866-1900)*, pp. 164, 169, 173, 182, 194. Constantin N. Brăiloiu a mai fost vicepreședinte al Senatului și primar al Bucureștilor (DIMITRIE ROSETTI, *op. cit.*, pp. 34-35). În CORNELIA BODEA, *1848 la Români. O istorie în date și mărturii*, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1982, p. 232, Constantin N. Brăiloiu este menționat ca membru al Obșteștii Obicinuite Adunări (1844), iar în *Anuarul presei române și al lumei politice*, Institutul de Arte Grafice „Eminescu”, București, 1909, p. 133, ca președinte al Camerei (februarie-mai 1876).

ultimele luni ale anului, o serie de jurnale și rapoarte ce dădeau instrucțiuni cu privire la administrarea treburilor curente ale Eforiei. Așa erau, bunăoară, chestiunile legate de localurile proprii ocupate de armata imperială ori problemele referitoare la acordarea lefurilor restante profesorilor ce nu luaseră parte la evenimentele revoluționare; de asemenea, Eforia stăruia asupra menținerii subvențiilor pentru cadrele didactice care aveau în lucru materiale școlare comandate anterior¹⁶.

Prin decembrie 1849-ianuarie 1850, pe lângă problemele deja semnalate, Eforia Școalelor se preocupa și de întocmirea unui regulament de lectură în biblioteca de la „Sfântul Sava”; impunerea lui era determinată de o seamă de dezvoltări spectaculoase din timpul procesului intentat lui Constantin D. Aricescu¹⁷. Alături de traducerea lui Constantin D. Aricescu, ridicate de la locuința sa din Câmpulung (din Jean A. Vaillant, *Le Carru-boi*; marchizul de Bouillé, *Commentaires politiques et historiques sur le Traité du Prince de Machiavel et sur l'Antimachiavel de Frédéric II*, 1927; Jean-Jacques Rousseau, *Maximes et principes*, 1764 și *Les pensées*, 1766; Jean-Louis Mercier, *Panhypocrisiade*, 1819), anchetatorii au mai găsit și o versiune românească manuscrisă a unei prefete la ediția din 1833 a pamfletului *Les chaînes de l'esclavage*, scris de iacobinul Jean-Paul Marat¹⁸, prefată ce conținea o seamă de accente critice la adresa țarului Nicolae I (1825-1855) și a politicii Rusiei din acea epocă¹⁹.

Originalul după care se făcuse traducerea aparținuse lui Scarlat Fălcoianu, dar, pentru a-și proteja prietenul, Constantin D. Aricescu declara că a folosit exemplarul din biblioteca de la „Sfântul Sava”. Textul pe care îl aveau în față anchetatorii nu era însă scris de mâna lui Constantin D. Aricescu, iar acest fapt a fost evident pentru comisie. În fapt, Constantin D. Aricescu tradusese prefața cu pricina, iar un vechi prieten de-al său, George Mavrodolu, o copiasse, și, „spre suvenire amicală”, cei doi schimbaseră manuscrisele. Constantin D. Aricescu a susținut în ședința din 17 ianuarie 1850²⁰ că slova de pe manuscris îi aparținea, dar anchetatorii au depistat pe George Mavrodolu, iar în ședința din 22²¹ i-au confruntat pe cei doi vechi prieteni, ceea ce a scos la iveală această versiune a faptelor.

Dar cum să fi ajuns volumul subversiv din 1833 în fondurile bibliotecii de la „Sfântul Sava”, căci regulamentele nu ar fi permis nicidecum așa ceva, și-au pus întrebarea autoritățile? Legitimă întrebare de vreme ce s-a dovedit, în cele din urmă, că biblioteca colegiului avea un exemplar din cartea lui Jean-Paul Marat, chiar dacă ea nu

¹⁶ V.A. URECHIA, *op. cit.*, II, pp. 353-354, 356-358.

¹⁷ CORNELIU DIMA-DRĂGAN, „Cenzura în Țara Românească după revoluția din 1848”, în *Studia et Acta Musei Nicolae Bălcescu*, Bălcești pe Topolog, 1969, pp. 291-300 / (pp. 291-294).

¹⁸ CONSTANTIN D. ARICESCU, *Scrieri alese (Memoriile mele)*, ediție îngrijită de Dan Simonescu și Petre Costinescu, prefată de Ștefan Cazimir, Editura Minerva, București, 1982, pp. 194-195, 427.

¹⁹ *Ibidem*, *Procesul și esilul meu la Snagovu*, Tipografia jurn. Naționalulu, București, 1859, p. 72.

²⁰ *Ibidem*, pp. 71-76.

²¹ *Ibidem*, pp. 76-86.

fusesse folosită de Constantin D. Aricescu, după cum el însuși lasă să se înțeleagă în *Procesul și esilulu meu la Snagovu* – cu toate că unii cercetători au susținut că volumul i-ar fi fost împrumutat, contrar regulamentului, fie de Ion Genilie, pe vremea când era bibliotecar la Colegiul de la „Sfântul Sava”, fie de Răducanu Burdeanu, un timp custode al instituției în cauză și apoi propagandist revoluționar în județul Muscel²².

Răspunsul la întrebare l-a găsit comisia de verificare a cărților Colegiului de la „Sfântul Sava”, instituită de domnitorul Barbu Știrbei în ianuarie 1850, din care făceau parte Directorul de atunci al Eforiei Școalelor, Constantin N. Brăiloiu, fostul deținător al acestei funcții, Petrache Poenaru și un reprezentant al Departamentului din Lăuntru. Aceasta stabilea, într-o primă fază, că volumul lui Jean-Paul Marat a intrat în fondurile bibliotecii în 1846, nefiind achiziționat, ci primit laolaltă cu cărțile și cu instrumentele de laborator ale unui anume Stavrache Niculescu, trecut în neființă în 1845. Era o dovadă că bibliotecile particulare, ca și cele publice de altfel, conțineau destul de multe lucrări interzise de cenzură²³, care intraseră în țară înșelând vigilența vămii, cea care era datoare, sub îndrumarea Secretariatului de Stat, în conformitate cu articolele 8-15 din regulamentul din 1833, să le controleze și să le oprească din circulație; desigur că, în culpă se găseau și proprietarii sau librarii care făcuseră să circule vreun exemplar oprit cu totul de cenzură (articolele 11-15)²⁴.

Concluziile comisiei l-au determinat pe domnitorul Barbu Știrbei (1849-1853, 1854-1856) să poruncească un control drastic al întregului fond al bibliotecii²⁵. Destinul cărții a fost previzibil; cum porunca domnească era ca să se cerceteze „vremea în care s-a îngăduit băgarea acestei cărți în bibliotecă”, să se revadă toate

²² CORNELIU DIMA-DRĂGAN, „O carte revoluționară în biblioteca Colegiului Național Sf. Sava”, în *Călăuza Bibliotecarului*, X, 12, 1959, pp. 40-42 / (p. 40), sau GHEORGHE PÎRNUȚĂ, „Figuri de bibliotecari revoluționari în anul 1848”, în *Studii și Cercetări de Documentare și Bibliologie*, 3, 1968, pp. 321-326 / (p. 323).

²³ GHEORGHE PÎRNUȚĂ, *op. cit.*, p. 323

²⁴ Vezi, spre exemplu, articolul 9: „Vameșii cei orânduși la graniță sunt datori: 1- iu a fi cu toată luarea aminte ca nici un colet în care va fi cărți tipărite să nu poată trece fără a să pecetlui. 2- lea a raporta îndată la vama centrală din București sau din Craiova, arătând numele stăpânului acestui colet, numele cărașului, locul de unde vine și zioa în care a trecut granița.” și 10: „Coleturile într-acest fel pecetluite să vor descărca drept la una din două vămi ce s-au zis mai sus, care sunt datoare, în doăzeci și patru ceasuri, să raporteze numaidecât la Secretariatul Statului, trimițând tot într-o vreme copie, iscălită de proprietar, de catalogul tuturor cărților tipărite ce vor fi în colet.”. Vezi, de asemenea, articolul 12: „Dacă prin revizuire vor dovedi că în colet să găsească cărți care nu sunt trecute în catalog, atunci acel colet să va face controvant”, 14: „Cărțile cu totul poprite se vor trimite iarăși peste graniță sub pecetea Secretariatului Statului și la a lor eșire nu vor fi supuse la nici o plată de vamă” și 15: „Fieșcăru neguțător sau librier, carele va vinde cărți din cele poprite sau va băga în Principat coleturi cu cărți tipărite, fără să le mărturisească la graniță, i se va închide prăvălia și își va pierde privilegiul de a mai fi librier.”; *Buletin Oficial*, II, 1833, supliment extraordinar, I, pp. 22-23.

²⁵ CORNELIU DIMA-DRĂGAN, „Cenzura în Țara Românească după revoluția din 1848”, pp. 292-298; episod relatat fugar și în notele editorilor lui CONSTANTIN D. ARICESCU, *Scrieri alese (Memoriile mele)*, p. 421. Vezi, de asemenea, CORNELIU DIMA-DRĂGAN, „O carte revoluționară în biblioteca Colegiului Național Sf. Sava”, p. 40, sau GHEORGHE PÎRNUȚĂ, *op. cit.*, p. 323.

volumele „aflate acolo spre dovedire de se mai găsesc și alte asemenea” și „de vor mai fi de fire, care să nu erte a figura în bibliotecă, să să osebească”²⁶. O mărturie în acest sens ar fi faptul că, într-un „catalog de lipsa cărților franceze și române” (secțiunea „Politique”, p. 4, nr. 196), redactat de bibliotecarul A. Pretorian în noiembrie 1852, era amintită și ediția din 1833 a cărții lui Jean-Paul Marat, *Les chaînes de l’esclavage*²⁷.

Constantin N. Brăiloiu s-a mai găsit în poziția de cenzor, chiar dacă nu a deținut formal funcția respectivă, pe vremea când se găsea în fruntea Secretariatului de Stat al Țării Românești (1858-1859), care, conform normelor în vigoare la acea dată, avea în subordine și activitatea de control a publicațiilor.

Este binecunoscut conflictul dintre instituția respectivă și Constantin A. Rosetti, redactor al jurnalului *Românul*. Jurnalistul publica, în nr. 104 din 18 / 30 decembrie 1858, un protest prin care contesta faptul că nu i se permisesse să tipărească reclamația făcută la Tribunalul Civil Ilfov relativă la neînscierea sa pe listele electorale, precum și decizia acelei curți de justiție. Respectivul protest nu era autorizat de cenzură, motiv pentru care, Secretarul Statului, în persoana lui Constantin N. Brăiloiu, îi atrăgea atenția lui Constantin A. Rosetti, într-o adresă din 19 / 31 decembrie 1858, că se găsea în culpă în conformitate cu articolele 220 și 373 din Codica Criminală²⁸. Adresa era publicată și în numărul următor al *Românului*, care apărea însă patru zile mai târziu, după o perioadă de autosuspendare, cum susținea Constantin D. Aricescu, unul dintre martorii evenimentelor de atunci, în memoriile sale²⁹. O adresă similară era transmisă totodată jurnalului *Naționalul*, aceasta fiind semnată și de A. Andronic, la acea vreme în funcția de cenzor³⁰. *Naționalul* avea ca redactor pe Vasile Boerescu, implicat și el în procesul judecat de Tribunalul Civil Ilfov într-o cauză asemănătoare celei lui Constantin A. Rosetti.

La 20 decembrie / 1 ianuarie, Constantin N. Brăiloiu detalia și justifica adresele trimise celor două publicații, reamintind totodată, „spre știința obștească (...), regulile asupra cenzurii cele în ființă de mai mulți ani”³¹. Așadar, Secretarul Statului preciza că jurnalistul Constantin A. Rosetti a încălcat prevederile articolului 4 din regulamentul asupra presei³², întărit și de Codica Criminală, potrivit căruia

²⁶ *Apud* CORNELIU DIMA-DRĂGAN, „O carte revoluționară în biblioteca Colegiului Național Sf. Sava”, p. 40; detalii reținute din Arhivele Naționale Istorice Centrale – București, fond Ministerul Instrucțiunii Publice (Țara Românească), dosar 2150 / 1850, ff. 1r, 6r.

²⁷ *Ibidem*.

²⁸ *Acte și documente relative la istoria renascerii României*, VIII, pp. 95.

²⁹ CONSTANTIN D. ARICESCU, *Scrieri alese (Memoriile mele)*, pp. 298-299. Constantin D. Aricescu relatează episodul cu pricina din perspectiva abuzurilor Căimăcămiei „reacționare”, cum o numea el, la adresa Partidei Naționale, „progresiste”. Era și punctul de vedere al lui Constantin A. Rosetti, pe care-l regăsim și în volumele ce i-au fost dedicate acestuia din urmă de Marin Bucur, Vasile Netea ori Radu Pantazi.

³⁰ *Acte și documente relative la istoria renascerii României*, VIII, p. 96.

³¹ *Ibidem*, pp. 110-112.

³² „Tot redactorul de jurnal este dator, înainte de a publica foaia, a supune cenzurii corectura tipărită, iar nu manuscrise, spre a dobândi cuvenita voie prin luare de imprimatur. Numai în

orice scriere sau publicație trebuia să fie supusă în prealabil cenzurii. Nerespectarea acestei prevederi determina penalizarea atât a autorilor, cât și a tipografilor. Când privea interdicția de publicare a sentinței judecătorești evocată în acest conflict, Constantin N. Brăiloiu argumenta că nu exista un document formal de încuviințare a tipăririi deciziei cu pricina, document care să fie eliberat de autoritatea competentă (Tribunalul Civil Ilfov ori Departamentul Dreptății), ceea ce determina cenzura să oprească o astfel de inițiativă de editare.

Nu era vorba, în opinia Secretarului Statului, de un act de îngădire a libertății presei, ci, mai degrabă, de unul menit să evite violențele jurnalistice și să impună moderația polemică, „hotarele cuviinței și legalității”. De altfel, în publicația oficială a Secretariatului Statului, Constantin N. Brăiloiu stăruia totodată asupra responsabilităților morale pe care le aveau jurnaliștii în formarea și informarea opiniei publice. El definea astfel două dintre obiectivele urmărite în mandatul ce-l îndeplinea, anume stăvilirea licenței presei ori a instigării la violență, situații extrem de frecvente, în opinia oficialului de la București, în lumea românească din anii 1856-1858.

4. În loc de încheiere

Am căutat, în rândurile ce s-au așternut mai sus, să ilustrăm, cu două momente din istoria cenzurii din Țara Românească, câteva episoade din biografia unui personaj care s-a aflat în prim-planul vieții publice din Principate în anii '50-'60 ai veacului al XIX-lea, anume Constantin N. Brăiloiu.

Astfel, articolul nostru a stăruit asupra felului cum își desfășura activitatea instituția cenzurii în conformitate cu prevederile legale din 1833, 1849 ori 1858. În primul caz era vorba de depistarea unei scrieri interzise, care înșelase vigilența cenzurii preventive, ea făcându-și simțită prezența în biblioteci publice sau particulare. Era evident că sistemul instituit în 1833 nu funcționase, cartea respectivă, anume *Les chaînes de l'esclavage*, de Jean-Paul Marat, intrând în Țara Românească fără să fie întoarsă de la vamă sau oprită mai apoi la controlul revizorului de la Secretariatul de Stat (articolele 8-15); mai mult, ea completa fondurile bibliotecii Colegiului „Sfântul Sava”. În consecință, autoritățile au recurs la cenzura represivă, eliminând volumul incriminat, ca și altele descoperite între timp în biblioteca respectivă, dar și sancționând lectura interzisă, firește în coroborare cu alte delictе pentru care era judecat Constantin D. Aricescu, în conformitate cu legislația timpului. În cel de-al doilea caz, era

urma îndeplinirii sus ziselor formalități, tipograful va putea proceda la tragerea foaiei. După aceea, va depune la Secretariat două exemplare, mai înainte de a le împărți. Jurnalul ce se va tipări în urma imprimatului dat de cenzură, va fi totdeauna revestit cu subt-însemnătura redactorului, care își va da titlul de responsabil. Asemenea se va sub-iscăli fiecare articol al foaiei, de cel ce-l va fi redijtat”; *Ibidem*, p. 111.

vorba despre o cenzură *post-factum* a unui text publicistic, autoritatea în funcțiune sancționând pe autor, întrucât nu ceruse autorizația de publicare a acestuia, prilej cu care erau reamintite regulile ce trebuiau respectate de jurnaliști și tipografi.

În miezul evenimentelor relatate de noi s-a găsit și Constantin N. Brăiloiu, care deținea anumite funcții în stat, ce-l calificau legal să reacționeze în cazurile incriminate. Mai cu seamă în a doua situație, detectăm, dincolo de legalitatea acțiunii Secretarului de Stat, legalitate formulată explicit prin evocarea articolelor 220, 373 din Codica Criminală, respectiv 4 din regulamentul cenzorial ce fuseseră încălcate de Constantin A. Rosetti, și o anumită filosofie a eroului nostru, care-i contura un profil politic specific. În documentele oficiale emise în 1858 sub semnătura sa, Constantin N. Brăiloiu deplângea violența presei, care ignora adesea buna cuviință, legalitatea și ordinea constituită. Fiind convins de marea influență a presei, Secretarul de Stat al Țării Românești își exprima temerea că ea putea deveni extrem de vătămătoare pentru armonia organismul social și politic. De aceea, credea Constantin N. Brăiloiu, jurnalistul trebuia să înțeleagă că avea o responsabilitate majoră, el fiind deopotrivă educator, dar și lider de opinie. Rostul său dublu în societate îi cerea cu necesitate o atitudine echilibrată și prudentă. Erau puncte de vedere care veneau dintr-o tradiție de gândire strict conservatoare, care va parcurge, începând cu anii '50 ai secolului al XIX-lea, întreaga sa biografie politică.